

«L'opinió pública s'adona que si un polític és corrupte, un empresari fa negoci. Tots dos s'aprofiten de les portes giratòries, del tràfic d'influències i directament dels suborns»

ENTREVISTA. Gemma Rubió-Casals és llicenciada en Història i Ciències Polítiques, doctora en Història per l'École des Hautes Études de París i la Universitat Autònoma, on retorna el 2004 amb el programa postdoctoral Juan de la Cierva, en la línia d'investigació de Borja de Riquer. Des del 2005 hi fa classes d'Història i Humanitats. El 2007 obté la plaça fixa d'agregada laboral i des del juliol del 2017 està acreditada com a catedràtica en espera de plaça.

Foto: Marc Prat.

? Hi havia diferències entre l'acadèmia Balmes i la Lacetània?

? A la Balmes apreníem molt, però eren molt estrictes, disciplinats i austers: un ensenyament molt formal. Tot era en castellà i per entrar a classe calia demanar permís. Quan van tancar, com que la confiança dels meus pares amb el professorat era molt gran, tot i que inicialment em van apuntar a la Badia Solé, quan van saber que el nebot Miquel Cura Morera obria l'Acadèmia Lacetània al carrer de Sant Joan d'en Coll, m'hi van fer anar. L'ensenyament era diferent, amb un director àcrata -amb americana de pana i pipa-, un eminent arqueòleg, que quan podia ens ensenyava els seus jaciments o ens parlava tant de les descobertes que feia, com de les ceràmiques gregues. Era l'època de "Misión rescate", que va influir bastant per agafar interès pel passat i el patrimoni. Quan vaig coincidir amb ell era al principi de la Transició, estava implicat en política i militava al PSAN. Ens explicava com funcionaven els partits polítics. Va ser un ensenyament polivalent encarat cap a la història i la ciència política. Però hi van continuar exercint alguns professors que procedien de la Balmes, que encara mantenien els tics de la vella escola, propis d'una estètica franquista.

Estudis a París

? Quins eren els objectius de la teva estada a París?

? Ampliar coneixements en l'àmbit de les ciències socials de cara al doctorat. Estudio a l'École des Hautes Études en Sciences Sociales, on faig els cursos de doctorat, i em trec el DEA (Diploma d'Estudis Aprofundits), amb la idea de fer una tesi d'història amarada en les ciències socials, en la línia dels "Annales", de manera que pogués establir diàleg amb les altres ciències socials, i no tant humanística. A París vaig poder assistir a l'últim seminari de Pierre Vilar sobre "Estat", "Pàtria" i "Nació", que va ser tot un privilegi, ja que de seguida es va jubilar. A més em va dirigir el DEA. Me'n sento molt deutora.

? "Partits polítics a la Manresa de la Restauració" era com una tesina?

? Aquest treball va ser l'origen de la meua tesina sobre història, que em va permetre conèixer Isidre Molas, que ha combinat sempre la faceta d'historiador amb la de professor de Dret

Constitucional. A més és especialista en estasiologia, la ciència que estudia els partits. Va ser un magnífic mestre que m'agafava els textos i me'ls corregia. Hi vaig aprendre molt. A cavall entre la ciència política i la història, la meua metodologia no és tan convencional i em veig més propera a historiadors com Josep Fontana.

? Com es fa una tesi doctoral amb "cotutela"?

? Tenia dos directors, Bernard Vincent, director del Centre de Recherches Historiques de l'École des Études de París, que portava els estudis relacionats amb Portugal i Espanya, era especialista en història moderna i dirigia tesis en diferents àmbits. L'altre era Borja de Riquer. Aquesta cotutela establia un tribunal per jutjar la tesi: dos ja són morts, Michel Ralle (especialista en història social a la Sorbonne) i Manuel Marin, professor de Le Havre, fill de republicans espanyols exiliats, expert en clientelisme polític i comportament electoral a la Restauració, amb una tesi sobre el tema a Sabadell. Entre els vius, hi van participar Isidre Molas, Bernat Vincent, Pedro Carasa (Universitat de Valladolid) i Teresa Carnero (Universitat de València), especialista en les relacions entre Cambó i Maura. La tesi doctoral va ser sobre el poder en una ciutat industrial a la Manresa de la Restauració des del Sexenni fins al 1923. La idea es va iniciar amb la tesina sobre el poder local que vaig fer, dirigida per Pierre Vilar, per al DEA. La complexitat de la tesi doctoral es va valorar amb "cum laude" per l'École des Études, com també per l'Autònoma de Barcelona. De manera que vaig obtenir un doble doctorat.

? Com va anar la teua etapa de professora en l'Escola d'Administració Pública?

? Depenia de la FUB, en un moment en què funcionaven Infermeria, Ciències Empresarials i vam començar l'Administració Pública, basada en la idea de qui la va dirigir M. Àngels Clotet, considerada la mà dreta de l'alcalde Sanclimens. El primer curs va ser del 1994-95. Es va buscar el paraigua d'una universitat pública, la Pompeu Fabra, que hi va aportar professorat. En haver fet Ciències Polítiques, especialitzada en la rama administrativa vaig poder entrar com a professora fixa a l'EAPM, on vaig estar fins al gener del 2001. L'escola va tenir èxit fins que va començar a decaure la matriculació. Es van encendre les alarmes i es va prendre la decisió de fer una modalitat semipresencial, que vaig organitzar conjuntament amb un altre curs de la UOC, per a majors de 25 anys que volien accedir a la universitat. Amb la diplomatura semipresencial possibilitàvem que funcionaris i empleats públics que no podien desplaçar-se seguíssin els cursos a distància amb una mínima presenciabilitat. Els dos primers anys va funcionar, però al tercer el Patronat va decidir plegar. Penso que va ser una llàstima perquè s'hi havien destinat moltes energies i no es va tenir paciència. Aquella meua idea va tirar endavant amb solvència en llocs com Girona o Barcelona. També hi va influir un factor polític, amb l'entrada de Jordi Valls a l'alcaldia, amb qui M. Àngels Clotet es va sentir incòmoda. Va ser cap de serveis jurídics, però de seguida va agafar una excedència per anar a treballar a Cardona. Penso que aquest factor va ser definitiu perquè l'escola acabés tancant. Van començar els acomiadaments "objectius", entre ells el meu. Hi havia fet de tot: gestió, docència, cap de recerca, responsable de la biblioteca, coordinació de cursos, secretària acadèmica de l'escola...

? Quina feina vas fer dins del Consorci de Municipis del Lluçanès?

? Era tècnica de projectes de promoció econòmica i turística de caire europeu, amb plans de desenvolupament local en què m'ho vaig passar molt bé. Treballava en la dinamització del comerç, suport i organització de fires, promoció turística amb rutes, webs i potenciar activitats culturals. També recordo haver donat assistència a les cases de pagès que volien convertir-se en turisme rural.

? I la promoció turística dins del Consell Comarcal del Bages?

? En aquells moments la Diputació estava controlada pels socialistes i el Consell Comarcal per Convergència. No hi havia bona relació política. La Diputació promocionava la província i rutes concretes com la d'indústria, mines, però només en àrees determinades. Així per exemple, es va

fer el Consorci de Promoció Turística del Cardener, una opció micro amb motivació política que va quedar obsoleta. Quan després del Tripartit, es van promocionar les comarques, la cosa va canviar. En la meua època diversos sectors com l'hoteler es queixaven per les limitacions. Per exemple, es podia fer promoció del Bages amb el màrqueting, buscant logotips i fulletons que podíem controlar. Ara bé, el Consorci de Promoció del Montcau o del Bages Sud (on va ser gerent Josep Camprubí) es podien integrar en aquesta línia micro.

Foto: Marc Prat.

Investigadora

? Quan apareixerà el "Diccionari de parlamentaris catalans"?

? A finals d'aquest any. No apareixerà en paper sinó que serà on line. Borja de Riquer em va oferir incorporar-me al projecte Grup d'Història del Parlamentarisme, com a investigadora des de finals del 2004. Estem parlant de més de 3.000 entrades amb unes biografies extenses. Hi he fet recerca documental, amb fons primàries (arxivístiques i d'hemeroteca) i secundàries (biografies actuals, recents o d'època) i obrir fitxes per a la base de dades.

? Com a professora agregada intensifiques la docència?

? Des del 2005, començo a fer docència a la Universitat Autònoma dins dels graus d'història i d'humanitats, i al Màster interuniversitari d'Història contemporània. Dirigeixo tesis doctorals, treballs de final de màster i grau. Aporto bona part de la gestió dels projectes de Borja de Riquer i després em converteixo en investigadora principal (IP), que és la responsable de presentar el projecte i les fons de finançament, tot buscant el seu equip d'investigadors per establir els plans de treball en funció d'unes hipòtesis per assolir uns objectius. Es tracta de fer recerca sobre una temàtica amb una cronologia determinada i amb una metodologia adient.

? En quins grups d'investigació treballes ara?

? En el PICEC, un grup d'estudis i recerca sobre política, institucions i corrupció a l'època contemporània. Ferran Toledano n'és el director i jo la coordinadora acadèmica. És un grup transversal format per dinou persones de diferents àrees de coneixement, des d'història moderna i contemporània a l'àrea d'arxivística i documentació, o de la història del dret, constitucional i ciència política. Aquest grup de recerca consolidat (SGR) és dels pocs que ha rebut finançament de la Generalitat per les seves activitats amb objectius ambiciosos. També soc la investigadora principal d'un grup sorgit del SGR. Estem integrats en una xarxa de grups de recerca de la corrupció a Europa que estem desenvolupant el que es coneix com la nova història de la corrupció, que s'ha desenvolupat des de fa uns 10 anys, però nosaltres ens hi hem integrat plenament des de fa tres anys.

Àmbits de recerca

«La Setmana Tràgica va tenir incidència a tot Catalunya. La insurrecció va ser total i és el més gran afront que s'ha fet a l'estat»

? Pel que fa a les línies de recerca, com valories el caciquisme, el clientelisme i la corrupció?

? Ara hi ha un nou corrent a Europa que és la nova història de la corrupció, que es diferencia de l'antiga perquè havia posat tot l'interès a estudiar els escàndols de vegades de manera bastant morbosa com podia el del canal de Panamà o el de les condecoracions franceses de l'any 1887, i d'altres escàndols que acabaran esquitxant també les polítiques britàniques, italianes i alemanyes. Inicialment a la corrupció actual s'hi van dedicar d'altres ciències socials, però obviat el passat. De

manera que alguns historiadors europeus contemporanis es van fixar com a objectiu analitzar-la. L'actual xarxa europea està formada per tres equips francesos, dos d'alemanys, un romanès, un català i un d'Amsterdam. A l'època moderna l'han estudiat a la Universitat d'Almeria, liderats per Francisco Andújar, i han posat en evidència la compra i venda de càrrecs a l'Antic Règim així com el funcionament dels virregnats de la Nueva Espanya, a la Castella americana. Pel que fa a l'actualitat, vam celebrar el primer congrés d'història de la corrupció política a l'Espanya contemporània, que va reunir uns 150 especialistes, el 17 de desembre del 2017 al Born de Barcelona. Vam presentar "La corrupción política en la España contemporánea", de l'editorial Marcial Pons, que s'està venent molt bé. Ens basem en una base de dades molt potent de casos de corrupció que van des de finals del segle XVIII fins al 2016.

? Quin és el vostre punt de vista?

? En l'època contemporània, la corrupció té una definició molt mínima perquè no engloba totes les casuístiques, definicions i pràctiques corruptes ni ens val per tots els temps històrics. Sempre n'hi ha hagut, però com l'entenien en cada època històrica? Canvia perquè està molt vinculada als valors i les creences. Durant dècades a l'Argentina només els polítics eren corruptes, tot i que els empresaris sempre estan ficats en casos de corrupció i se'n surten airoso, però l'opinió pública s'adona que si un polític és corrupte, un empresari fa negoci. Tots dos s'aprofiten de les portes giratòries, del tràfic d'influències i directament dels suborns.

Foto: Marc Prat.

? Com era tradicionalment la corrupció clàssica?

? La visió que ha perdurat fins pràcticament els nostres dies associava la corrupció amb la decadència i la degeneració, que es manifesta fins al segle de les llums i el XIX, que afecta el llenguatge, els costums, les maneres de fer, viure amb societat, corrupció de menors, de la desviació. Però, en la pràctica concreta de corrupció fins al naixement de l'estat liberal no es veu que algunes es connecten amb delictes i comencen a aparèixer als codis penals. Treballem un glossari de termes de corrupció perquè el llenguatge és generós, però una altra cosa és que tingui l'equivalència amb el delictes. Així, ens trobem amb corrupcions morals i responsabilitats penals. El segle XIX es va caracteritzar a Espanya per tenir uns governs forts i una justícia molt feble. Això vol dir: indefensió ciutadana, com també veiem actualment.

? Una altra de les línies de recerca és el parlamentarisme i la representació política, oi?

? Si. Això té a veure amb el comportament electoral, la representació parlamentària i la seva actuació a les diverses cambres, fonamentalment al Congrés de Diputats. També fem esment de l'actuació dels parlamentaris catalans durant la I Guerra Mundial, la seva relació amb la neutralitat i com van aprofitar per poder aconseguir el màxim de beneficis i no haver de pagar impostos extraordinaris. L'estudi el vam presentar a un congrés a Viena. A Dublín, vam presentar una ponència sobre els parlamentaris catalans durant el primer terç del segle XIX per saber quines professions tenien i veure quins interessos reals defensaven. En la meua tesi, també vaig anar seguint la trajectòria dels parlamentaris manresans. I a la revista Terme vaig fer un seguiment d'aquests representants en el districte Manresa-Terrassa. Amb Lluís-Ferran Toledano, una de les darreres feines que hem fet és per a la "Revista de Historia Constitucional", editada per la Universitat d'Oviedo. És un treball sobre els parlamentaris catalans a les Corts de Cadis.

? I la Corona com a agent nacionalitzador, per mitjà de les visites?

? És un dels meus temes estrella de la historiografia contemporània: els processos de nacionalització. Des del 2010 em vaig adonar que la Corona espanyola no havia estat estudiada. Així que vaig decidir començar per Alfons XIII: em vaig fixar amb les grans commemoracions que ja havien tractat d'altres historiadors, però sobretot he estat pionera en les visites reials. Fent la "Història Gràfica de Manresa" vaig observar que Alfons XIII no parava de venir a Catalunya. El cas

de Manresa el vaig treballar en un llibre publicat per Afers: "Homenatge a Pere Anguera", i "España Res públic", publicat a Comares, o els viatges d'Alfons XIII editat per Margarita Barral. Ara n'estic preparat un altre sobre el viatge d'Alfons XIII a Catalunya el 1904. Arribo a la conclusió que aquest monarca té un gran interès per inaugurar la tradició de ser un monarca trempat de cara a la gent. Vol aparèixer en olor de multituds. Aquesta del 1904 la va endarrerir perquè tenia molta por de la situació catalana (els ministres i el seu pare Alfons XII foren xiulats el 1877). Finalment s'hi va passar tres setmanes, envoltat d'anècdotes com relacionar-se amb pagesos o salvar un nen (fill d'un taverner republicà) que havia estat atropellat pel seu carruatge. Aquest apropament a la gent té la intenció que la Corona sigui un agent de nacionalització de les masses. Maria Cristina engega una oficina de propaganda perquè tenen clar que en un context emergent de la societat de masses i d'obertura dels processos de democratització la Corona cada vegada té menys funcions: reina, però governa menys. La Constitució canovista de 1876 ja deixava clar que la sobirania era compartida entre el rei i el parlament. Amb l'ascens del catalanisme, del nacionalisme basc i un moviment obrer vaguístic, qui pot representar el nacionalisme d'estat espanyol? El rei. Si hi ha una institució representant de la unitat d'Espanya és la monarquia, fet que perdura fins als nostres dies.

? Accions col·lectives i protestes subversives?

? Bàsicament, és l'estudi de la Setmana Tràgica de 1909, que va ser interpretada d'una manera unilateral, com una insurrecció anticlerical fonamentalment. La meua exhaustiva recerca a partir de documentació oficial em permet afirmar que la Setmana Tràgica va ser principalment una insurrecció antisistema i, per tant, àcrata. Contra l'"establishment", amb boicot als serveis públics i centrals elèctriques, per deixar les poblacions a les fosques. Es van cremar banderes espanyoles a Berga i Igualada. A fora, va ser considerada una revolta separatista (Maura i Juan de la Cierva). El fet real és que no va tenir la solidaritat de la resta d'obriers de l'estat. Sabem que es van formar cantons, juntes revolucionàries a nivell local (a Sabadell van nomenar un cònsol per Espanya) i es va proclamar la República a Granollers i altres llocs. La Setmana Tràgica va tenir incidència a tot Catalunya, que va quedar paralitzada arran d'una vaga general. La insurrecció va ser total i va afectar les manifestacions culturals: cinemes, teatres i fins i tot mercats. És el més gran afront que s'ha fet a l'estat en època de pau al segle XX.

El perfil

Foto: Marc Prat.

Gemma Rubí Casals neix a Manresa el 20 d'abril de 1963. El pare, Francesc, nascut a Martorell, va exercir de comerciant. La mare, Maria Teresa, era manresana i havia estudiat secretariat i comerç. Dins d'una família de classe mitjana, comença a estudiar a l'Acadèmia Balmes del senyor Morera, ara seu del Col·legi d'Arquitectes. En tancar passa a l'Acadèmia Lacetània, de Miquel Cura, i després a l'institut Lluís de Peguera, on fa BUP i COU. Comença els estudis de Filosofia i Lletres, especialitat d'Història, a la Universitat Autònoma de Barcelona, amb un pla d'estudis obert que li va permetre fer moltes assignatures diferents. Es llicencia el 1986 i l'any següent comença Ciències Polítiques, que s'havia constituït com a Facultat gràcies a la insistència del degà Josep M. Vallès. Va fer un curs pont de vuit assignatures i després quart, on es decanta cap a l'Administració Pública. Li surt la possibilitat de fer un Erasmus a París, on amplia coneixements en l'àmbit de les Ciències Socials, de cara a un futur Doctorat. Durant un any i mig s'està a l'École des Hautes Études en Sciences Sociales, on fa cursos de doctorat. Va a classes al Collège de France i a la Fundació Nacional de Ciències Polítiques. Reprèn el cinquè de Polítiques i fa el treball de final de carrera, encarat cap a la història, moment en què coneix un dels seus mestres: Isidre Molas.

Malgrat les dificultats que troba a l'Arxiu Històric de Manresa en l'etapa de mossèn Gasol, fa un doble doctorat sobre la Manresa industrial de la Restauració que obté la màxima qualificació, sota la direcció de Bernat Vicent a l'École des Hautes Études, i de Borja de Riquer a l'Autònoma. Es casa amb l'historiador Lluís Ferran Toledano i tenen dos fills: Arnau i Clara. El setembre de 1994 entra

a treballar a la FUB, concretament com a professora de l'Escola d'Administració Pública de Manresa fins al gener del 2001. És consultora i tot seguit fa classes a la UOC. De juliol de 2001 a gener de 2003 entra al Consorci de Municipis del Lluçanès com a tècnica de projectes de Promoció Econòmica i Turística. Fa classes de Ciència Política com a associada a la Universitat de Barcelona i prossegueix l'activitat de recerca, amb la "Història Gràfica de Manresa", entre d'altres. De l'abril del 2003 a l'octubre del 2004 entra al Consell Comarcal del Bages com a responsable de la promoció turística. L'historiador Borja de Riquer li ofereix integrar-se en un projecte de llarga durada, el "Diccionari de parlamentaris catalans", com a investigadora. El desembre del 2004 retorna a l'Autònoma amb el programa postdoctoral Juan de la Cierva, amb un contracte de tres anys, en la línia d'investigació de Borja de Riquer. Des del 2005 hi fa classes d'Història i Humanitats. El 2007 obté mitjançant concurs la plaça fixa d'agregada laboral i des del juliol del 2017 està acreditada per l'ACU com a catedràtica en espera de plaça. Enguany està a l'espera de ser la coordinadora d'un nou grau que combina la història, la filosofia, l'economia i la política, que s'impartirà en anglès. Ha publicat una desena de llibres i un centenar de contribucions en forma d'articles i capítols de llibres.